

III. ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ

УДК 336.22(477):339.94(100)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Н. С. ПЕДЧЕНКО, доктор економічних наук;
В. Ю. СТРИЛЕЦЬ, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Податкова політика є одним із найважливіших важелів регулювання соціально-економічних процесів, що зумовлюється підвищенням впливу держави на економіку. Мета статті – дослідити реалізацію податкової політики України з використанням світових критеріїв. Проведений порівняльний аналіз зарубіжного й українського досвіду ведення податкової політики дозволив визначити позитивний вплив заходів податкової реформи на місце України у рейтингу групи Світового банку. Визначено напрями вдосконалення податкової політики, що дозволить підвищити якість її реалізації.

Ключові слова: податкова політика, зарубіжний досвід, рейтинг Paying Taxes.

Відновлення економічної рівноваги та забезпечення стабільності розвитку країни повною мірою залежить від правильно обраної податкової політики, основним завданням якої є акумуляція податкових надходжень, необхідних для виконання державою своїх функцій. При цьому важливим етапом формування і реалізації податкової політики є аналіз досвіду зарубіжних країн щодо пошуку ефективних податкових механізмів позитивних зрушень в економіці. Особливо це стосується України, яка прагне прискорити вступ до європейського інтеграційного утворення, а тому важливий інтерес наразі становить дослідження та оцінка світових тенденцій в оподаткуванні.

Питання реалізації податкової політики в зарубіжних країнах було висвітлено у працях таких вітчизняних учених: Д. Веремчука [7], В. Мельника [9], А. Соколовської, Т. Кощука [11]

та інших, проте недостатньо уваги було приділено інструментарію оцінки податкової політики України в межах світових критеріїв.

Реалізація податкової політики є ключовим інструментом соціально-економічного розвитку кожної країни. Тому не дивно, що дослідження особливостей ведення податкової політики знаходиться в полі зору міжнародних організацій: групи Світового банку, Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду, Європейської бізнес-асоціації та ін. Усі вони провадять оцінку ефективності податкової політики країн на основі виділення ключових критеріїв її реалізації та здійснення рейтингування. Найбільш відомим і вагомим міжнародним рейтингом є рейтинг Світового банку Doing Business [1]. Одним із критеріїв побудови цього рейтингу є стан оподаткування в країнах – рейтинг Paying Taxes [2–5, 6],

у межах якого щорічно надається детальний аналіз стану податкової системи кожної із 185 представлених країн.

У ході здійснення оцінки реалізації податкової політики група Світового банку використовує такі критерії: кількість платежів, що здійснюють підприємства; час, що потрібний для сплати податків; загальна податкова ставка.

Перший критерій допомагає оцінити, як змінюється підприємницьке нормативно-правове середовище в тій чи тій країні по відношенню до світових лідерів по кожному з напрямів. Податкові платежі підприємств є загальною кількістю податків, що сплачують підприємства, в тому числі електронної подачі.

Наступний критерій – загальна податкова ставка суми податків і обов'язкових внесків, що підлягають сплаті підприємствами після врахування допустимих відрахувань і звільнень як частка від комерційного прибутку.

Останній критерій, за яким група Світового банку провадить оцінку податкової політики – час на підготовку та сплату податків: час у годинах на рік, який необхідний для підготовки документів, сплати (або стягнення) трьох основних видів податків: податку на прибуток, податку на додану вартість (або податку з продажів), податку на робочу силу, у тому числі податки на заробітну плату та відрахування на соціальне страхування.

Розглядаючи світові тенденції за визначеними критеріями (табл. 1), слід відмітити зниження загальної податкової ставки із 42,2 % 2013 р. до 40,9 %. Відбулося зменшення і часу, необхідного для сплати податків. Якщо, наприклад, 2011 р. для сплати податків необхідно було 268 годин, то 2013 р. – на 4 години менше – 264. Незначне зменшення спостерігається і за кількістю платежів – середня кількість 2012 р. становила 26,9, а вже 2013 р. – 26,1.

Таблиця 1

Світові середні критерії реалізації податкової політики за 2011–2013 рр. [1, 6, 8]

Показник	Загальна податкова ставка, %			Час, необхідний для сплати податків			Кількість платежів		
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Прибуткові податки	16,2	16,1	16,3	71	71	71	3,3	3,4	3,1
Податки та збори з доходів	16,2	16,3	16,2	96	96	94	10,2	10,5	10,4
Податки на майно та споживання	9,8	10,7	8,4	101	101	99	12,9	13	12,6
Разом	42,2	43,1	40,9	268	268	264	26,4	26,9	26,1

Оскільки Україна вибрала шлях євроінтеграції, то доцільно під час проведення порівняльного аналізу реалізації податкової політики країни та зарубіжних країн провадити оцінку за цими критеріями. Погоджуємося з думкою Д. Веремчука [7, 9, 11], В. Мельника, А. Соколовської, що перелік критеріїв оцінки має бути розширений, а тому пропонуємо доповнити його критерієм співвідношення податкових ставок податків на прибуток (податки, що сплачують підприємці), податків на доходи (податки, що сплачують фізичні особи з доходів), податки на майно і споживання (рис. 1).

Запропонований критерій дозволить визначити тип податкової політики в залежності

від джерел основного податкового навантаження. Зокрема податкова політика може бути направлена на перекидання основного податкового тягаря на суб'єкти підприємницької діяльності (перший тип). Така податкова політика є доцільною в тому разі, якщо економіка країни знаходиться на високому рівні розвитку, і великі ставки податків лише допомагають наповнювати бюджет для забезпечення достойного рівня соціальних гарантій населення. Якщо ж економіка країни знаходиться в кризовому стані, то обтяження податками підприємств спричинює лише занепад економіки країни та формування тіньового сектора.

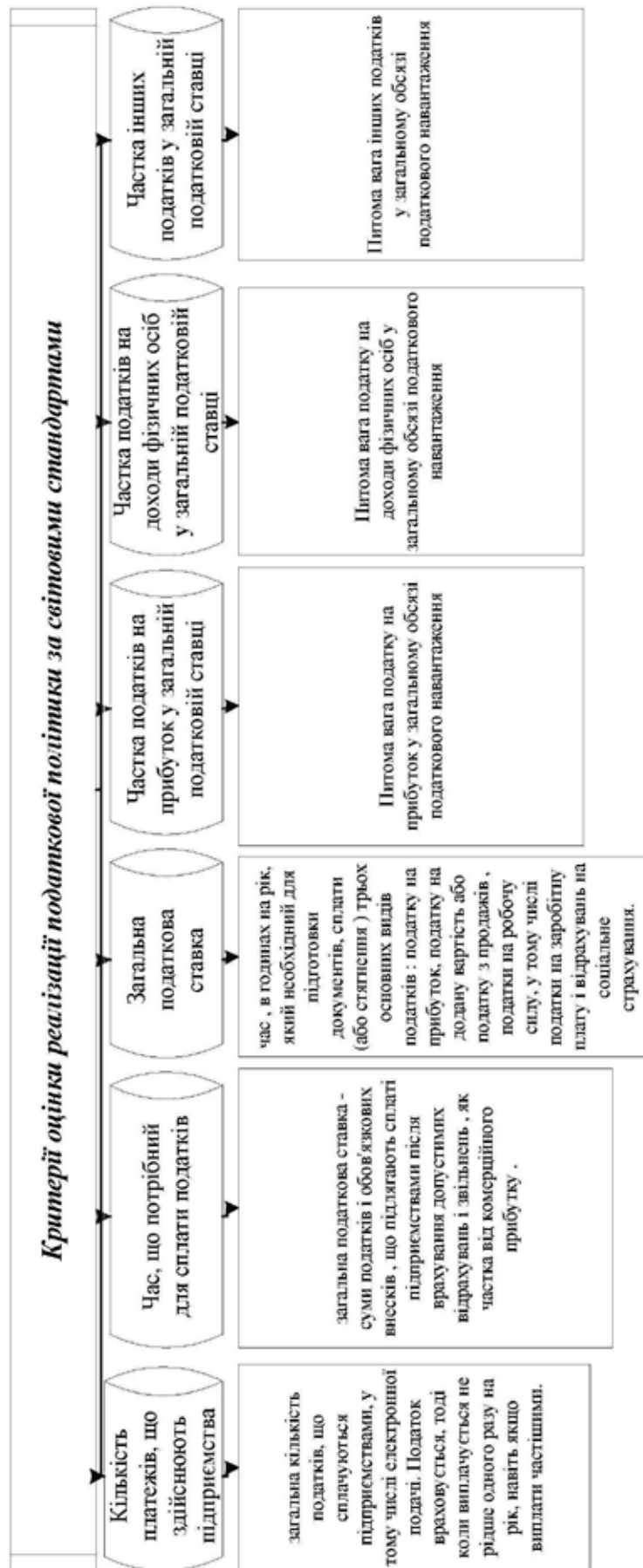

Рис. 1. Критерії оцінки реалізації податкової політики за світовими стандартами

Другий тип податкової політики в залежності від джерел податкового навантаження направлений на стягнення основної частини податків із населення. Така політика доцільна в тому випадку, якщо країна поряд із високими податками надає значне соціальне забезпечення та підтримує високий рівень життя громадян. У країнах, де більшість мешканців живуть за межею бідності, така податкова політика неприпустима.

Останній тип політики в межах цієї класифікації направлений на диверсифікацію податкового навантаження між різними видами

податків. Вважаємо, що цей тип політики доцільний для країн із економікою, що розвивається, оскільки не накладає великий тягар ні на суб'єкти підприємництва, ні на населення країни.

Розглядаючи розподіл податків між підприємствами та фізичними особами в країнах центральної Азії та Східної Європи (рис. 2), відзначимо, що, загалом, найбільшу частку у структурі становлять податки на доходи фізичних осіб. При цьому в Україні частка цих доходів найвища з усіх досліджуваних країн – 43,1 %.

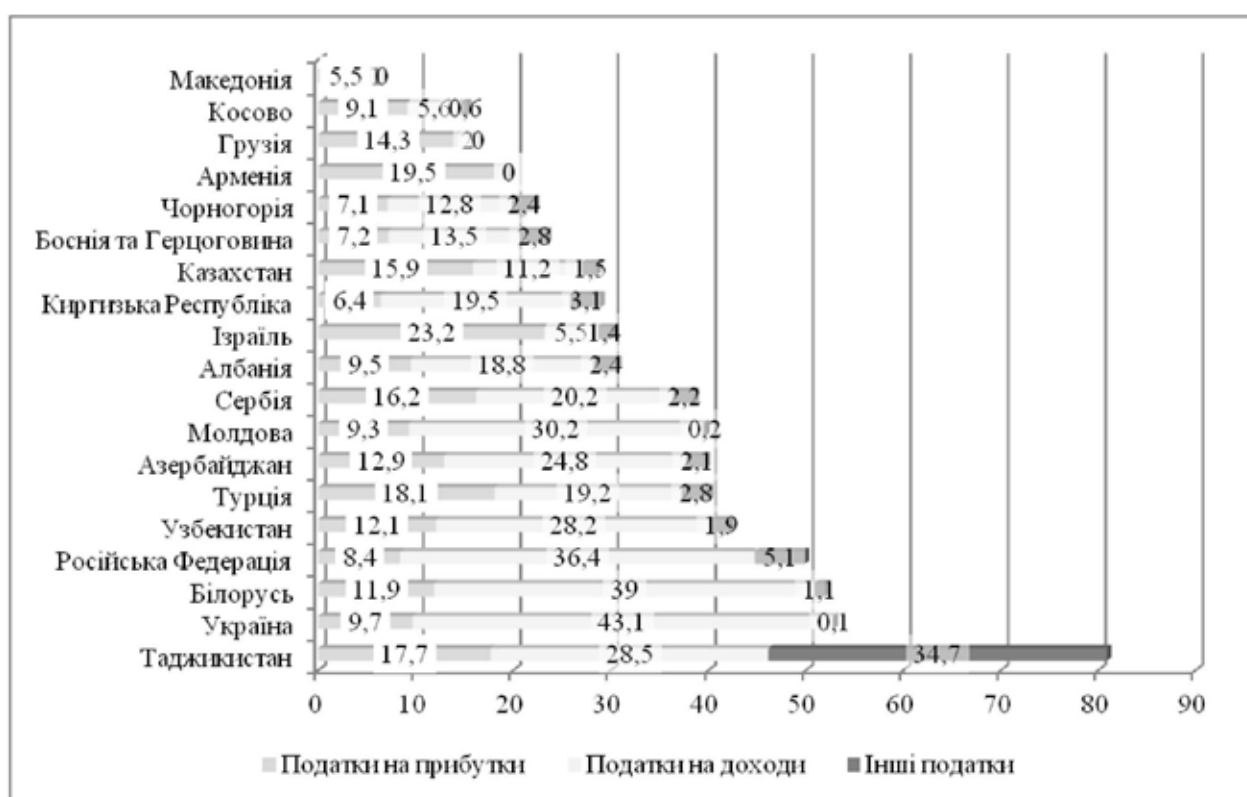

Рис. 2. Розподіл податкового навантаження за різними джерелами у країнах Центральної Азії та Східної Європи у 2014 р., % [6]

Досліджуючи інші критерії реалізації податкової політики в Україні (табл. 2) відзначимо, що з 2010 р., коли було прийнято Податковий кодекс, кількість податків, що сплачують підприємства, почала різко знижуватися.

Упродовж 2005–2009 рр. кількість платежів становила 147, протягом 2010–2011 рр. зменшилася до 135, 2012–2013 рр. скороти-

лася майже у 5 разів – до 28 платежів, і вже 2014 р. – лише 5 платежів.

Розглядаючи середнє значення цього критерію за 2010–2014 рр. у межах країн Європи та Азії (рис. 3), можемо побачити, що протягом досліджуваного періоду Україна мала найбільшу кількість платежів, порівняно з іншими країнами.

Таблиця 2

**Критерії реалізації податкової політики України за показниками
кількості платежів, загальної податкової ставки та часу,
необхідного для сплати податків упродовж 2005–2014 рр.**

Рік	Критерій		
	Кількість платежів	Загальна податкова ставка, %	Час, необхідний для сплати податків, год
2005	147	57,3	2085
2006	147	57	2085
2007	147	56,6	2085
2008	147	57,2	860
2009	147	57,2	736
2010	135	55,5	657
2011	135	57,1	657
2012	28	55,4	491
2013	28	54,4	390
2014	5	52,9	350

Джерело: складено на основі даних Світового банку [2–6, 8].

Рис. 3. Кількість податкових платежів, що здійснюють підприємці України та зарубіжних країн (середнє значення за 2010–2014 рр.) (складено на основі даних [8])

Проте у звіті «Paying Taxes 2014» [6] зазначається, що в Україні із трьох основних критеріїв, які розглядається у сплаті податків, два значно покращились із моменту її створення: кількість платежів і час для виконання. Порівняння показника кількості платежів України із середньосвітовим засвідчило, що зміни у податковій політиці останніх років спричинили різке зниження цього показника. Вже 2014 р.

його значення нижче, ніж середньосвітове. Наразі серед країн Центральної Азії та Європи Україна за кількістю платежів поділяє перше місце із Грузією – по 5 платежів [1].

Динаміка критерію «Загальна податкова ставка» в Україні знижується, при цьому загальні тенденції до зниження збігаються зі світовими тенденціями, проте ставки податків вищі від світових. Серед країн Центральної

Азії і Європи Україна поки що є аутсайдером і посідає передостаннє місце.

Останній критерій, за яким група Світового банку провадить оцінку податкової політики, – час на підготовку та сплату податків. Значення цього критерію має позитивну динаміку в Україні за рахунок спрощення процедури оподатку-

вання, зокрема впровадження можливості електронного надання даних і здійснення розрахунків середніми й великими підприємствами.

Досліджуючи цей показник у країнах Центральної Азії і Європи (табл. 3), відмітимо, що Україна знаходиться на передостанньому місці із загальною кількістю часу – 390 год.

Таблиця 3

Час, необхідний на сплату податків у країнах Центральної Азії та Європи (станом на кінець 2014 р.), год

Країна	Податки на прибутки	Податки на доходи	Інші податки	Загальна ставка
Македонія	19	56	44	119
Косово	32	41	89	162
Молдова	42	94	45	181
Казахстан	75	70	48	193
Узбекистан	66	69	70	205
Киргизька Республіка	60	71	79	210
Азербайджан	60	97	57	214
Таджикистан	80	48	96	224
Турція	49	80	97	226
Ізраїль	110	60	65	235
Сербія	48	126	105	279
Грузія	109	56	115	280
Білорусь	157	88	74	319
Російська Федерація	43	98	179	320
Чорногорія	43	98	179	320
Албанія	119	94	144	357
Арменія	121	162	97	380
Україна	100	140	150	390
Боснія та Герцоговина	68	81	258	407

Джерело: складено на основі даних [8].

Загалом, за результатами рейтингування Україна посідає 164-те місце із 181 країни, проте експерти Світового банку відзначили поліпшення умов ведення бізнесу в Україні – позиція країни в рейтингу покращилася.

Для більш чіткої оцінки реалізації податкової політики пропонуємо провести інтегральний аналіз у розрізі аналізованих критеріїв. Для цього використаємо формулу (1):

$$ПП = \sqrt[n]{X_1 \cdot X_2 \dots X_n}, \quad (1)$$

де ПП – рівень реалізації податкової політики;
n – кількість критеріїв,

X_1, X_2, X_n – унормовані значення критеріїв, що визначаються за формулою (2):

$$X_n = \frac{X_{\text{факт}}}{X_{\text{сер}}} \quad (2)$$

де $X_{\text{факт}}$ – фактичне значення показника у i-му році;

$X_{\text{сер}}$ – середнє світове значення показника.

Таблиця 4

Розрахунок інтегрального показника оцінки реалізації податкової політики в Україні у 2007–2014 рр.

Рік	Критерій											Інтегральний показник	
	Кількість платіжів, фактично	Унормоване значення	Загальна податкова ставка, %	Унормоване значення	Час, необхідний для сплати податків, год	Унормоване значення	Питома вага податків і зборів із доходів	Унормоване значення	Питома вага податків і зборів із доходів	Унормоване значення	Інші податки		Унормоване значення
2007	147	5,632	56,6	1,384	2085	7,898	13,5	0,828	45,4	2,802	1,4	0,167	1,696
2008	147	5,632	57,2	1,399	860	3,258	12,2	0,748	43,4	2,679	1,8	0,214	1,492
2009	147	5,632	57,2	1,399	736	2,788	11,5	0,706	43,3	2,673	3,7	0,440	1,622
2010.	135	5,172	55,5	1,357	657	2,489	12,3	0,755	43,1	2,660	1,8	0,214	1,400
2011	135	5,172	57,1	1,396	657	2,489	10,4	0,638	43,3	2,673	1,8	0,214	1,368
2012	28	1,073	55,4	1,355	491	1,860	12,2	0,748	43,3	2,673	1,6	0,190	1,005
2013	28	1,073	54,4	1,330	390	1,477	11,6	0,712	43,1	2,660	0,7	0,083	0,832
2014	5	0,192	52,9	1,293	350	1,326	11,2	0,687	43,1	2,660	0,6	0,071	0,592
Середнє світове значення	26,1	X	40,9	X	264	X	16,3	X	16,2	X	8,4	X	X

$$ПП = \sqrt[n]{X_1 \cdot X_2 \cdot \dots \cdot X_n},$$
 де ПП – інтегральний показник рівня реалізації податкової політики;
 n – кількість критеріїв;
 X1, X2, Xn – унормовані значення критеріїв, що визначаються за формулою:

$$X_n = \frac{X_{\text{факт}}}{X_{\text{сер}}}$$

де X_{факт} – фактичне значення показника у і-му році;
 X_{сер} – середнє світове значення показника.

Джерело: складено на основі даних [2–6, 8]

Результати розрахунку (табл. 4) свідчать про покращення рівня реалізації податкової політики в Україні. А тому можемо впевнено сказати, що податкові реформи, що відбуваються останнім часом, ефективно впливають на підвищення якості податкової політики України.

Проте наразі існує ряд проблем, які перешкоджають Україні піднятися вище в рейтингу: податкова політика спрямована на збільшення податкового тягаря фізичних осіб із відповідним зменшенням навантаження на юридичних осіб. Поряд із цим, недосконалість нарахування податкових пільг, нестабільність податкового законодавства, великі штрафні санкції, низький рівень державного менеджменту економічних процесів спричинює недоотримання значних коштів через маніпулювання ними. Тому актуалізується питання спрощення податкової системи, перетворення її на прозору та зрозумілу з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

На нашу думку, поліпшення податкової політики слід проводити в таких напрямках:

1. Удосконалення податків на споживання. Вважаємо, що ставка цих податків має бути диференційованою: від найменшої – для продуктів першого вжитку, до найвищої – для предметів розкоші.

2. Покращення системи оподаткування юридичних осіб. Необхідно, зокрема, удосконалити податкове законодавство, щоб ліквідувати неоднозначність трактування окремих ситуацій різними нормативними актами, а також спростити систему адміністрування податків.

3. Використання досвіду оподаткування доходів фізичних осіб зарубіжних країн в Україні. Зокрема необхідно при стягненні податку враховувати фінансовий стан сім'ї та ввести прогресивну шкалу оподаткування залежно від сумарного доходу сім'ї.

4. Покращення системи нарахування податкових пільг: доцільно переглянути перелік і кількість податкових пільг, скасувати неефективні пільги, які призводять до значних втрат бюджету, та усунути можливість маніпулювання пільгами.

Отже, реалізація перелічених заходів дозволить удосконалити процедуру формуван-

ня і реалізації податкової політики України та створить умови для становлення конкурентного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Doing business 2014: Measuring business regulation. – [Електронний ресурс] / The World Bank, IFC, 2014. – Режим доступу: www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/#paying-taxes. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.01.2015.
2. Paying taxes 2010: The global picture [Електронний ресурс] / The word Bank. – Режим доступу: www.pwc.com/payingtaxes. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.01.2015.
3. Paying taxes 2011: The global picture [Електронний ресурс] / The word Bank. – Режим доступу: www.pwc.com/payingtaxes. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.01.2015.
4. Paying taxes 2012: The global picture [Електронний ресурс] / The word Bank. – Режим доступу: www.pwc.com/payingtaxes. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.01.2015.
5. Paying taxes 2013: The global picture [Електронний ресурс] / The word Bank. – Режим доступу: www.pwc.com/payingtaxes. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.01.2015.
6. Paying taxes 2014: The global picture [Електронний ресурс] / The word Bank. – Режим доступу: www.pwc.com/payingtaxes. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.01.2015.
7. Веремчук Д. В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/195/1/1.pdf>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 1.01.2015.

Veremchuk D. V. Sutnist podatkovoi polityky ta yii rol u derzhavnomu rehuliuванні ekonomiky. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/>

- bitstream/123456789/195/1/1.pdf. – Nazva z ekrana. – Data perehliadu: 1.01.2015.
8. Інформація групи Світового банку [Електронний ресурс] / Світовий банк : веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/eca/russian/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.05.2015.
- Informatsiia hrupy Svitovoho banku [Elektronnyi resurs] / Svitovyi bank : veb-sait. – Rezhym dostupu: <http://www.worldbank.org/eca/russian/>. – Nazva z ekrana. – Data perehliadu: 12.05.2015.
9. Мельник В. Сучасна податкова політика у країнах ЄС-15 [Електронний ресурс] / В. Мельник, Т. Кошук. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbu.gov.ua> – Назва з екрана. – Дата перегляду: 01.01.2015.
- Melnyk V. Suchasna podatкова polityka u krainakh YeS-15 [Elektronnyi resurs] / V. Melnyk, T. Koshchuk. – Rezhym dostupu: <http://www.irbis-nbu.gov.ua> – Nazva z ekrana. – Data perehliadu: 01.01.2015.
10. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI станом на 29.05.2015. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 1.01.2015.
- Podatkovyi kodeks Ukrainy [Elektronnyi resurs] : Kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI stanom na 29.05.2015. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – Nazva z ekrana. – Data perehliadu: 1.01.2015.
11. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні в контексті тенденцій реформування оподаткування у країнах ЄС / А. М. Соколовська, Т. В. Кошук // Фінанси України. – 2012. – № 1. – С. 94–115.
- Sokolovska A. M. Podatkova polityka v Ukraini v konteksti tendentsii reformuvannia opodatkuvannia u krainakh YeS / A. M. Sokolovska, T. V. Koshchuk // Finansy Ukrainy. – 2012. – № 1. – S. 94–115.

Н. С. Педченко, доктор економічних наук; **В. Ю. Стрілець**, кандидат економічних наук (Вищеє учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»).
Имплементация зарубежного опыта реализации налоговой политики в Украине.

Аннотация. Налоговая политика является одним из важнейших рычагов регулирования социально-экономических процессов, что обусловлено повышением влияния государства на экономику. Цель статьи – исследование реализации налоговой политики Украины с использованием мировых критериев. Проведённый сравнительный анализ зарубежного и украинского опыта ведения налоговой политики позволил определить положительное влияние налоговой реформы на место Украины в рейтинге группы Всемирного банка. Определены направления совершенствования налоговой политики, что позволит повысить качество ее реализации.

Ключевые слова: налоговая политика, зарубежный опыт, рейтинг Paying Taxes.

N. Pedchenko, Dc. Econ. Sci.; **V. Strilets**, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **Implementation of foreign experience of tax policy in Ukraine.**

Summary. Tax policy is one of the most important levers of regulation the social and economic processes, which is due to increase state influence on the economy. To study the implementation of tax policy Ukraine using international criteria. The comparative analysis of foreign and Ukrainian experience of tax policy has allowed to define a positive impact of tax reform measures on Ukraine's place in the ranking of the World Bank. The ways of improvement of tax policies that will improve the quality of its implementation.

Keywords: tax policy, international experience, Paying Taxes ranking.